

خرداد ۱۴۰۴

سیاست‌های مهارتی و توانمندسازی نیروی کار:

نقش اتاق‌های بازرگانی بر پایه گزارش OECD 2024

مرکز پژوهش اتاق بازرگانی گیلان

رشت، بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

بسم الله الرحمن الرحيم
شناسنامه

عنوان سیاست‌های مهارتی و توانمندسازی نیروی کار: نقش اتاق‌های بازرگانی بر پایه گزارش OECD 2024
تهیه و تنظیم: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اتاق گیلان کارشناس: دکتر محمدرضا تقی‌زاده جورشری انتشاردهنده: روابط عمومی اتاق گیلان
خرداد ۱۴۰۴
آدرس: رشت، بلوار ولیعصر، شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸ ۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷ guilanccima@gmail.com www.iccimguil.ir
صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان
استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

مقدمه

در بطن اقتصاد جهانی امروز، تحولات شگرفی در حال وقوع است که به بازنگری اساسی در رویکردهای توسعه اقتصادی و مدیریت سرمایه انسانی ضرورت می‌بخشد. این تحولات که با سرعت سرسام‌آوری پیش می‌روند، معلول عوامل متعددی از جمله پیشرفت‌های انفجاری در فناوری‌های نوین، تغییرات بنیادین در ساختارهای جمعیتی، و الزامات فزاینده برای گذار به اقتصاد سبز و دیجیتال هستند. این عوامل در کنار هم، تقاضا برای نیروی کار ماهر و متخصص را به سطوحی بی‌سابقه رسانده‌اند. این تقاضا، نه تنها در حوزه‌های سنتی صنعت و تجارت، بلکه در عرصه‌های نوظهور فناوری، انرژی‌های تجدیدپذیر، و اقتصاد دیجیتال نیز به شدت احساس می‌شود. در این میان، بنگاه‌های اقتصادی، از شرکت‌های کوچک و متوسط گرفته تا شرکت‌های چند ملیتی با چالش‌های جدی در یافتن و جذب استعدادهای انسانی مواجه هستند که دارای مهارت‌های متناسب با نیازهای رو به رشد و پیچیده آن‌ها باشند. این شکاف مهارتی، نه تنها به محدودیت‌های تولیدی و کاهش بهره‌وری منجر می‌شود، بلکه رقابت‌پذیری بنگاه‌ها را در بازارهای داخلی و بین‌المللی نیز به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. فقدان نیروی کار ماهر و متخصص می‌تواند مانع از نوآوری، توسعه محصولات جدید، و بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از تحولات فناوری شود. در این شرایط حساس، اتاق‌های بازرگانی، به عنوان نهادهای واسطه بین دولت، بخش خصوصی، سازمان‌های آموزشی و جامعه مدنی، نقشی حیاتی و استراتژیک ایفا می‌کنند. اتاق‌ها، از یک سو به عنوان "صدای کسب و کارها" عمل کرده و منافع و دغدغه‌های اعضای خود را در مجامع مختلف نمایندگی می‌کنند. از سوی دیگر، با شناخت دقیق نیازهای بازار کار و شکاف‌های مهارتی موجود، می‌توانند نقش محوری در طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی تطبیقی، تسهیل همکاری بین صنعت و دانشگاه، ارائه مشاوره‌های سیاستی به دولت، و حمایت از توسعه اقتصادی محلی ایفا کنند. این نقش راهبردی، به ویژه در شرایط فعلی، از اهمیت مضاعفی برخوردار است. تحولات سریع تکنولوژیکی، به این معناست که مهارت‌های مورد نیاز بازار کار به‌طور مداوم در حال تغییر هستند. اتاق‌های بازرگانی، با ارتباط نزدیک با بنگاه‌های اقتصادی، می‌توانند این تغییرات را به سرعت شناسایی کرده و برنامه‌های آموزشی خود را بر اساس این نیازهای جدید تنظیم کنند. همچنین، اتاق‌ها می‌توانند با ایجاد ارتباط بین دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و بنگاه‌های اقتصادی، زمینه را برای انتقال دانش و فناوری و توسعه مهارت‌های عملی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان فراهم کنند.

این گزارش با استناد به یافته‌های گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)^۱ در سال ۲۰۲۴ و نمونه‌های عملی، به بررسی نقش استراتژیک اتاق‌های بازرگانی در تقویت سیستم‌های مهارتی، بهبود اشتغال، و حمایت از توسعه اقتصاد محلی می‌پردازد و چشم‌اندازی برای اقدامات آینده ارائه می‌دهد.

^۱ Organisation for Economic Co-operation and Development

چالش‌های کنونی بازار کار

بازار کار جهانی، در سال‌های اخیر با چالش‌های متعددی روبه‌رو بوده است. این چالش‌ها نه تنها بر رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌وری نیروی کار اثر گذارند، بلکه می‌توانند مانعی جدی در مسیر توسعه اقتصادی پایدار باشند. مهم‌ترین این چالش‌ها عبارتند از:

❁ کمبود نیروی کار ماهر: یافته‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در سال ۲۰۲۴، تصویر نگران‌کننده‌ای از وضعیت بازار کار جهانی ارائه می‌دهد. کمبود نیروی کار ماهر، به‌ویژه در حوزه‌های نوظهور دیجیتال، هوش مصنوعی و انرژی‌های تجدیدپذیر، به یک بحران تبدیل شده است. مطابق این گزارش، ۶۰ درصد مشاغل نوظهور در این حوزه‌ها با فقدان نیروی کار آموزش‌دیده مواجه هستند. این کمبود صرفاً به مهارت‌های فنی محدود نمی‌شود؛ بلکه ۵۴ درصد کارفرمایان بر کمبود مهارت‌های نرم، از جمله تفکر انتقادی، مدیریت پروژه، سازگاری با تغییرات و مهارت‌های ارتباطی تأکید دارند. این آمارها نشان می‌دهند که سیستم‌های آموزشی و آموزش‌های مهارتی در سراسر جهان، نتوانسته‌اند همگام با نیازهای در حال تحول بازار کار حرکت کنند و فاصله‌ای قابل توجه بین مهارت‌های موجود و مهارت‌های موردنیاز ایجاد شده است. نکته قابل تأمل دیگر، افزایش چشمگیر مشکل کارفرمایان در یافتن نیروی کار با مهارت‌های موردنیاز است. در ۴۱ کشور عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، حدود ۷۵ درصد کارفرمایان در یافتن نیروی کار ماهر با مشکل مواجه بوده‌اند که این رقم نسبت به سال ۲۰۱۴، بیش از دو برابر افزایش یافته است. این افزایش تصاعدی، نشان‌دهنده وخیم‌تر شدن این معضل در سطح جهانی است و لزوم اتخاذ تدابیر فوری و مؤثر را برجسته می‌سازد.

❁ تفاوت‌های منطقه‌ای: مشارکت بزرگسالان در آموزش‌های مهارتی و توسعه حرفه‌ای، در مناطق مختلف کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، تا دو برابر تفاوت دارد. سهم بزرگسالان شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزش مهارتی در مناطق توسعه‌یافته ۳۵ درصد است، در حالی‌که این رقم در مناطق محروم به ۱۵ درصد کاهش می‌یابد. این نابرابری‌ها، ناشی از تفاوت در دسترسی به منابع مالی، زیرساخت‌های آموزشی و سیاست‌های محلی است. این تفاوت‌ها، می‌توانند باعث ایجاد شکاف‌های عمیق‌تر در بازار کار و تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی شوند.

❁ تأثیرات بلندمدت کووید-۱۹: نتایج آزمون بین‌المللی پیزا (PISA)^۱، نشان می‌دهد که همه‌گیری کووید-۱۹، تأثیر منفی قابل توجهی بر عملکرد تحصیلی نوجوانان در دروس ریاضیات و خواندن داشته است. این کاهش عملکرد، می‌تواند در آینده، بهره‌وری نیروی کار را تحت تأثیر قرار داده و به معضلی جدی برای

^۱ برنامه بین‌المللی ارزیابی دانش آموز (PISA)، یک مطالعه جهانی توسط سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) در کشورهای عضو و غیر عضو است که قصد دارد سیستم‌های آموزشی را با اندازه‌گیری عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ۱۵ ساله در ریاضیات، علوم و خواندن ارزیابی کند.

اقتصادهای ملی تبدیل شود. در واقع این همه‌گیری، نه تنها باعث ایجاد اختلال در آموزش و پرورش شد، بلکه شکاف‌های موجود در سیستم آموزشی را نیز عمیق‌تر کرد.

نقش اتاق‌های بازرگانی در سیاست‌های مهارتی

اتاق‌های بازرگانی، با ایفای نقش‌های متنوع و چندگانه، به طور فعال در طراحی و اجرای سیاست‌های مهارتی مشارکت دارند. گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، سه حوزه کلیدی را برای این مشارکت‌ها شناسایی و پیشنهاد کرده است:

۱- رهبری و توسعه استراتژی

همکاری با دولت‌ها: در ۷۵ درصد کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، اتاق‌های بازرگانی در طراحی استراتژی‌های ملی مهارتی مشارکت دارند. این مشارکت، به اتاق‌ها این امکان را می‌دهد تا نیازهای واقعی بازارکار را به سیاست‌گذاران منتقل کرده و در شکل‌گیری سیاست‌های اثربخش‌تر و کارآمدتر سهیم باشند. به عنوان مثال در کانادا، کمیته‌های سیاست‌گذاری اتاق بازرگانی، بر چالش‌های مربوط به مهاجرت و نابرابری‌های بازارکار تمرکز دارند و پیشنهادهای خود را به دولت ارائه می‌دهند.

پیش‌بینی نیازهای مهارتی: اتاق‌های بازرگانی، در دو سوم کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی با انجام نظرسنجی از کارفرمایان و تحلیل روندهای صنعتی، به پیش‌بینی تقاضای مهارتی کمک می‌کنند. این اطلاعات، به دولت‌ها و مؤسسات آموزشی کمک می‌کند تا برنامه‌های آموزشی و مهارتی خود را با نیازهای واقعی بازارکار همسو سازند. نمونه بارز این فعالیت، نظرسنجی «اکسلسیور»^۱ ایتالیا است که سالانه ۴۵۰ هزار شرکت را پوشش داده و اطلاعات ارزشمندی در مورد نیازهای مهارتی بخش‌های مختلف اقتصادی ارائه می‌دهد.

۲- میانجیگری و مدیریت

ارتباط بین ذینفعان: ۸۰ درصد اتاق‌های بازرگانی، به عنوان پل ارتباطی بین کسب‌وکارها، مدارس و مراکز اشتغال عمل می‌کنند. این نقش میانجی‌گرانه، به اتاق‌ها این امکان را می‌دهد تا اطلاعات و منابع را بین این سه گروه به اشتراک گذاشته و همکاری‌های مؤثری را ایجاد کنند. برای مثال، اتاق بازرگانی زامبیا، با همکاری سازمان‌های آموزشی، برنامه‌های مهارتی را با نیازهای صنعت همسو می‌کند و از این طریق، به بهبود وضعیت اشتغال در این کشور کمک می‌نماید.

حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط: حدود ۴۰ درصد اتاق‌های بازرگانی، به شرکت‌های کوچک و متوسط در شناسایی نیازهای آموزشی و دسترسی به منابع کمک می‌کنند. این حمایت، به این

^۱ Excelsior

شرکت‌ها کمک می‌کند تا مهارت‌های لازم برای رقابت در بازار را کسب کرده و رشد و توسعه خود را تسریع نمایند. در لهستان، "آکادمی مدیران کسب و کارهای کوچک و متوسط"، با تمرکز بر مهارت‌های دیجیتال، ضمن حمایت از رشد این شرکت‌ها، به آن‌ها کمک می‌کند تا از فرصت‌های ایجاد شده در اقتصاد دیجیتال بهره‌مند شوند.

۳- ارائه آموزش و خدمات

آموزش‌های تخصصی: ۹۰ درصد اتاق‌های بازرگانی، دوره‌های مدیریتی (مانند منابع انسانی و صادرات) را به اعضای خود ارائه می‌دهند. این دوره‌ها، به مدیران و کارکنان شرکت‌ها کمک می‌کند تا مهارت‌های لازم برای مدیریت بهتر کسب و کار خود را کسب نمایند و از این طریق، به بهبود عملکرد و سودآوری شرکت‌ها کمک می‌کنند. در شیلی، اتاق بازرگانی سانتیاگو، با میزبانی "هیأت استعدادها دیجیتال"، شکاف‌های مهارتی در تجارت الکترونیک را پر می‌کند و به شرکت‌ها کمک می‌نماید تا از فرصت‌های ایجاد شده در این حوزه بهره‌مند شوند.

برنامه‌های کارآموزی: دو سوم اتاق‌های بازرگانی، در اجرای دوره‌های کارآموزی و یادگیری دوگانه (یادگیری همزمان در محیط کار و آموزش) مشارکت دارند. این برنامه‌ها، به جوانان این امکان را می‌دهند تا مهارت‌های عملی لازم برای ورود به بازار کار را کسب نمایند و از این طریق، به کاهش نرخ بیکاری جوانان کمک می‌کنند. در آلمان، سیستم «صلاحیت‌های جزئی» به کارکنان میانسال امکان می‌دهد تا مهارت‌های جدید را به تدریج کسب کنند.

نمونه‌های موفق بین‌المللی

تجربیات موفق کشورهای مختلف در استفاده از ظرفیت‌های اتاق‌های بازرگانی در توسعه مهارت‌ها، می‌تواند به عنوان الگویی مناسب برای سایر کشورها مورد استفاده قرار گیرد. برخی از این نمونه‌های موفق عبارتند از: فرانسه: شبکه اتاق‌های بازرگانی، سالانه ۴۰۰ هزار نفر را در ۱۴۳ مرکز آموزشی آموزش می‌دهد.

استرالیا: برنامه «پشتیبانی از کارآموزی» با تمرکز بر گروه‌های محروم (مانند زنان و جوامع محلی)، نرخ تکمیل دوره‌های کارآموزی را افزایش داده است.

کلمبیا: دانشگاه یونی امپرساریل^۱، وابسته به اتاق بازرگانی بوگوتا، برنامه‌های دوگانه‌ای ارائه می‌دهد که ترکیبی از تحصیلات آکادمیک و تجربه کاری است. این برنامه‌ها، به دانشجویان این امکان را می‌دهند تا مهارت‌های نظری و عملی را به‌طور همزمان کسب کنند و از این طریق، آمادگی بیشتری برای ورود به بازار کار داشته باشند.

^۱ Uniempresarial

نقش آینده اتاق‌ها

برای همسویی با تحولات آینده، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی چهار محور کلیدی را پیشنهاد می‌کند:

❶ پیوند مهارت‌ها با استراتژی‌های توسعه اقتصادی: یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی اقتصادهای جهانی، عدم انطباق مهارت‌های موجود در بازار کار با نیازهای واقعی صنایع و بخش‌های مختلف اقتصادی است. این ناهماهنگی، منجر به کمبود نیروی کار ماهر در برخی حوزه‌ها و بیکاری فارغ‌التحصیلان در حوزه‌های دیگر می‌شود. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، به درستی بر اهمیت هماهنگی بین سیاست‌های مهارتی و اولویت‌های بخشی، به ویژه در حوزه‌های نوظهور مانند انرژی سبز و فناوری‌های نوین تأکید دارد. اتاق‌های بازرگانی در این راستا، می‌توانند نقش مهمی در شناسایی نیازهای مهارتی بخش‌های مختلف اقتصادی ایفا کنند. آن‌ها با برقراری ارتباط مستقیم با شرکت‌ها و صنایع، می‌توانند اطلاعات دقیقی در مورد مهارت‌های مورد نیاز واقعی آن‌ها جمع‌آوری کرده و این اطلاعات را در اختیار مراکز آموزشی و فنی و حرفه‌ای قرار دهند. بر اساس این اطلاعات، برنامه‌های آموزشی و مهارتی می‌توانند به گونه‌ای طراحی شوند که فارغ‌التحصیلان و کارآموزان، مهارت‌های مورد نیاز برای ورود به بازار کار را کسب کنند. به عنوان نمونه، با توجه به اهمیت روزافزون انرژی‌های تجدیدپذیر، اتاق‌های بازرگانی می‌توانند با همکاری با شرکت‌های فعال در این حوزه، نیازهای مهارتی آن‌ها را شناسایی کرده و دوره‌های آموزشی ویژه‌ای را برای آموزش تکنسین‌ها، مهندسان و متخصصان این حوزه برگزار کنند. همچنین، اتاق‌ها می‌توانند با ایجاد ارتباط بین دانشگاه‌ها و شرکت‌های فعال در حوزه فناوری، بستری را فراهم کنند تا دانشجویان و فارغ‌التحصیلان، بتوانند مهارت‌های مورد نیاز برای کار در این حوزه را کسب نمایند.

❷ حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط در انتقال دیجیتال و سبز: کسب و کارهای کوچک و متوسط نقش مهمی در ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی دارند. با این حال، این کسب و کارها معمولاً با چالش‌های زیادی در زمینه انتقال دیجیتال و سبز روبرو هستند. کمبود منابع مالی، دانش و مهارت‌های لازم، از جمله موانع اصلی در مسیر تحول این کسب و کارها به سمت اقتصاد دیجیتال و سبز است. اتاق‌های بازرگانی می‌توانند با ارائه آموزش‌های هدفمند و تسهیل دسترسی به منابع مالی، به این کسب و کارها کمک کنند تا از فرصت‌های ایجاد شده در اقتصاد دیجیتال و سبز بهره‌مند شوند و بر توان رقابت‌پذیری خود در بازار بیفزایند. به عنوان نمونه، اتاق‌های بازرگانی می‌توانند دوره‌های آموزشی ویژه‌ای را با هدف آموزش مهارت‌های دیجیتال مارکتینگ، تجارت الکترونیک، مدیریت رسانه‌های اجتماعی و امنیت سایبری برای صاحبان و کارکنان کسب و کارهای کوچک و متوسط برگزار کنند. همچنین، اتاق‌ها می‌توانند با همکاری با بانک‌ها و مؤسسات مالی، تسهیلات مالی ویژه‌ای را برای حمایت از طرح‌های توسعه دیجیتال و سبز این کسب و کارها ارائه نمایند.

توسعه یادگیری در محل کار: یادگیری در محل کار، یک روش اثرگذار برای ارتقای مهارت‌های نیروی کار و انطباق آن‌ها با نیازهای روزافزون بازار کار است. برنامه‌های کارآموزی، به ویژه برای نیروی کار جوان و میانسال، نقش مهمی در انتقال دانش و مهارت‌های عملی به آن‌ها دارند. از اتاق‌های بازرگانی انتظار می‌رود تا با گسترش برنامه‌های کارآموزی، به نیروی کار جوان کمک کنند تا مهارت‌های موردنیاز برای ورود به بازار کار را کسب نمایند و به کارکنان میانسال این امکان را بدهند تا مهارت‌های جدید را به تدریج بدست آورند. به عنوان نمونه، اتاق‌های بازرگانی می‌توانند از طریق همکاری با شرکت‌ها و صنایع مختلف، برنامه‌های کارآموزی را طراحی و اجرا کنند که در آن دانشجویان و فارغ‌التحصیلان، به مدت زمان مشخصی در شرکت‌ها مشغول به کار شده و مهارت‌های عملی موردنیاز برای کار در آن حوزه را کسب کنند. همچنین، اتاق‌ها می‌توانند دوره‌های آموزشی را برای کارکنان میانسال برگزار کنند تا آن‌ها بتوانند مهارت‌های جدیدی را در زمینه فناوری‌های نوین، مدیریت و بازاریابی کسب نمایند.

پوشش گروه‌های کم برخوردار: درگیرکردن گروه‌های کم برخوردار، از جمله مهاجران، جوانان و سالمندان در بازار کار، نه تنها یک وظیفه اخلاقی، بلکه یک ضرورت اقتصادی نیز است. استفاده از ظرفیت‌های تمامی گروه‌های اجتماعی در توسعه اقتصادی، می‌تواند به کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و افزایش پویایی و رقابت‌پذیری اقتصاد کمک کند. اتاق‌های بازرگانی می‌توانند با تقویت استخدام مبتنی بر مهارت و ادغام مهاجران، جوانان و سالمندان در بازار کار، به این گروه‌ها کمک کنند تا فرصت‌های شغلی مناسب را پیدا نمایند و در توسعه اقتصادی مشارکت داشته باشند. به عنوان مثال، اتاق‌های بازرگانی می‌توانند از طریق همکاری با سازمان‌های مردم‌نهاد و مراکز کاریابی، برنامه‌های ویژه‌ای را برای آموزش و توانمندسازی مهاجران و جوانان طراحی و اجرا کنند. همچنین، اتاق‌ها می‌توانند با برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های آموزشی، به سالمندان کمک نمایند تا مهارت‌های جدیدی را کسب کنند و در بازار کار باقی بمانند.

نتیجه‌گیری

اتاق‌های بازرگانی با نقش بی‌بدیل خود در هماهنگی بین دولت‌ها، کسب و کارها و مؤسسات آموزشی، سنگ بنای سیستم‌های مهارتی چابک و فراگیر هستند. موفقیت آن‌ها در گرو سازگاری با تغییرات فناوری، تقویت مشارکت‌های منطقه‌ای و تمرکز بر نیازهای گروه‌های کم‌برخوردار است. اتاق‌های بازرگانی، با ایفای نقش فعال در این زمینه‌ها، می‌توانند به توسعه اقتصادی پایدار و شکوفایی جوامع کمک کنند. همانطور که تجربه کشورهایمانند آلمان، فرانسه و شیلی نشان می‌دهد، سرمایه‌گذاری در مهارت‌ها نه تنها چالش‌های بازار کار را کاهش می‌دهد، بلکه موتور محرکه رشد اقتصادی پایدار است.